

AZ MDP FEJÉR MEGYEI TÖRTÉNETE 1948–1953*

CZETZ BALÁZS

Végigtekintve a történeti irodalom utóbbi időben keletkezett termésén látható, hogy a szakemberek egyre nagyobb figyelemmel fordulnak a 20. század második felének eseményei, mindennapjai felé. Országosan megindultak azok a kutatások, forrásközlések, amelyek az időszak objektív bemutatására törekednek, hiszen a korszak számos megközelítéssel és a források rendkívüli bőségével vizsgálható. Azt feltételezhetnénk, hogy a rendszerváltást követően, a levéltári kutatás szabadabbá válásával – ahogy az országban majdnem mindenütt – Fejér megyében is tömegesen fordul az érdeklődők, kutatók figyelme az ún. szocialista kor történelme iránt. Ezzel ellentétben a Fejér megye történetét kutató szakemberek a korszakra vonatkozó alapkutatásokkal is mind a mai napig adósak. Pedig a forrásbázis széleskörű és tulajdonképpen ma már szabadon kutatható, illetve kutatható lenne. Mindezek ismeretében különösen elgondolkodtató, hogy a megye életében rendkívül fontos, a korszakban alapvetően meghatározó szerepet játszó kommunista párt valós megyei története feldolgozatlan, iratanyagát alig kutatják. A párt „szava” a megyei, járási, községi döntéshozatalban mindvégig alapvetően meghatározó volt, hiszen a párt etatizált párthatalmat valósított meg. Megkerülhetetlen szerepet töltött be a közigazgatás, kultúra területei mellett a gazdasági szervek életében, és nem utolsósorban a vezetők kiválasztása terén is. Mindezek ellenére ismeretlen a párt helyi szervezettörténete, működése, hatásköre, nem vagyunk tisztában a fontos megyei pozíciókat betöltött személyek kilétével, nem ismerjük előéletüket, tevékenységük időhatárait sem. Pedig a pártiratok segítségével végigkísérhető lenne például a megye iparpolitikája, az iparfejlesztés, a mezőgazdaság erőszakos szocialista átszervezése, a beruházások, a kereskedelem alakulása éppúgy, mint a tömegszervezetek pártirányításának elvi, gyakorlati és módszertani kérdései, a politika és a gazdaság, a párt és a közigazgatás kapcsolata, a felsőbb szervek gazdasági kérdésekben hozott határozatainak helyi végrehajtása vagy éppen a katolikus egyház és a kommunista párt kapcsolata is.

A fent említett hiányokra némi magyarázatul szolgálhat az a jól ismert tény, hogy a pártiratok információértéke fordított arányban áll mennyiségükkel. Ez a jelenség persze nem egyedi és nem is csak Fejér megyére jellemző. 1989 után a történészek mind Magyarországon, mind a szocialista blokk más országaiban csalódottan tapasztalhatták, hogy a pártarchívumban az addig elzárt, és csak a kiváltságosok számára korlátozással kutatható dokumentumok alig alkalmasak a korabeli társadalmi, gazdasági, politikai valóság hiteles ábrázolására. Ezek ugyanis a már jól ismert propaganda-ábrázolásokon és állstatisztikákon kívül többnyire egy torz, minden valóságálatot nélkülöző társadalom-

---

* A tanulmány a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 jelű projekt részeként – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

This work was carried out as part of the TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 project in the framework of the New Hungarian Development Plan. The realization of this project is supported by the European Union, co-financed by the European Social Fund.

ábrázolást adnak.¹ A dokumentumoknak a nagy része – csakúgy, mint a korabeli sajtó – vagy a termelési és közellátási hírekről, eredményekről számol be, vagy szervezeti, szervezési kérdésekkel foglalkozik, illetve az éppen aktuális ellenségképnek megfelelő összeesküvés-elméleteket gyárt például a kulákok vagy a klerikális reakció támadásáról, kártevéséről.² Ezekben a jelentésekben, beszámolókból rendkívül sok az ismétlés, adataik általában megbízhatatlanok (illetve ellenőrizhetetlenek), állításaik némely esetben nyilvánvalóan túlzóak, sőt a teljes képtelenség határát súrolják.

Az jól ismert tény, hogy az MDP működése országosan éppúgy, mint helyi szinten, az élet minden területére rányomta bélyegét. A párt a hatalomkoncentráció szerveként összekapcsolta, „egymásba csúsztatta” a párt, a tömegszervezetek, a szakszervezet és az államigazgatás stb. pozícióit.³ Azon túlmenően, hogy a pártszervezet a közigazgatási rendszer mellett párhuzamosan – ám hatáskörében sokszor afölött – működött, nem volt az életnek olyan területe, amelyre a párthatározatok, direktívák ne lettek volna érvényesek. A gazdasági, társadalmi, kulturális szférára alapvetően kiható döntések elsősorban pártvonalon történtek, vagy legalábbis mindig pártmegerősítést igényeltek, s ilyenformán a párt az alkotmányos jogrendszer keretein felül működő szervezetként funkcionált. A jogalkotás (illetve a helyi szintű rendeletalkotás) meghatározó szereplői a párt különböző szintű vezető szervei és az apparátus voltak. Ilyenformán a korszakban a politikai rendszer nem államközpontú, hanem pártközpontú hatalmi rendszerre vált, ahol a hatalom monopolisztikusan egyetlen párt, az MDP kezében összpontosult.

Nehézséget okoz a párttörténet, szervezettörténet tanulmányozása során – azon túl, hogy a dokumentumok egy része „megsemmisült” (vagy megsemmisítették) – az is, hogy a választott szervek és az apparátus döntési jogköre, hatásköre, működése nem választható el élesen. Ugyanakkor problémát jelent az is, hogy mind a megyei, mind az alsóbb szinteken is jellemző volt az úgynevezett „kézi vezérlés”, azaz az egyszemélyi vagy szűk testületi vezetés, hatalomgyakorlás, így sok esetben nem vagy csak nehezen követhető nyomon a döntési folyamat.⁴

Az országos állapotokhoz hasonlóan mindmáig teljes mértékben feldolgozatlan Fejér megye párttörténete is.⁵ A tanulmányban alább közölt szervezettörténeti megállapítások kisebb-nagyobb eltérésekkel ugyan, de általánosíthatóak más megyékre is.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülési folyamata Fejér megyében 1948 márciusában vette kezdetét, a megyei, városi, járási és üzemi egységbizottságok létrehozásával. Ezek a bizottságok irányították az átmeneti időszakban a pártszervezeteket, mindamellet a két párt vezetősége külön-külön is tovább működött.⁶ Első lépésként az alapszervezetek egyesítésére került sor 1948. május 10. és 22. között, ezt követte a Fejér

¹ Lásd: FARKAS 2006, 146–170.

² APOR 2008, 14–16.

³ BIHARI–POKOL 2004, 343.

⁴ A jelenség természetesen a felsőbb pártszervek esetében is fennállt. A központi utasítások számtalan esetben telefonon érkeztek, illetve a végrehajtás miértjét, indokait, a döntés (valós) háttérét nem minden esetben tudatták az alsóbb pártszervekkel.

⁵ Ez a megállapítás nem csak az MDP, hanem elődpártja, az MKP, illetve utódja, az MSZMP esetében is igaz. Az MDP szervezettörténetére vonatkozóan lásd CZETZ 2005, DANI 1973, DANI 1974, DANI 1975.

⁶ RÁKOSI 1964, 53.

megyei egyesülési konferencia 1948. május 22–23-án.⁷ A konferencián – melyen 315 fő vett részt (45-en csupán tanácskozási joggal) – határozatilag kimondták a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülését, illetve a Magyar Dolgozók Pártja Fejér Megyei Bizottságának megalakulását. Táviratban üdvözölték Rákosi Mátyást és Szakasits Árpádot, majd megválasztották az országos kongresszusi küldötteket (Zgyerka János, Bodori László, Németh István, dr. Kispéter István, Szabados Ferenc, Schóbert Zoltánné, Bán Erzsébet). Az új párt az MKP apparátusát és szervezeti felépítését vette át, így az MDP Fejér Megyei Bizottságának titkára Németh István lett. A Szociáldemokrata Párt beolvásával végződő folyamat végül országos szinten az MDP I. kongresszusával fejeződött be június 12–14-én.

Az országos vezetőtestületek

Az új párt legfelsőbb szerve a kongresszus volt, amely a pártszervezetek küldötteiből állt. Elviekben ez a testület határozta meg a párt politikai programját és fogadta el a szervezeti szabályzatot, valamint ők választották meg a Központi Vezetőség tagjait is. A KV a két kongresszus közötti időszakban (a szervezeti szabályzat szerint a kongresszust két évente kellett összehívni) a párt legfelsőbb vezető szerve volt, bár joga volt országos pártértekezletet összehívni, amely a két kongresszus között felmerült politikai és szervezeti kérdésekben dönthetett.⁸ Az MDP I. kongresszusán elfogadott szabályzat szerint a KV saját tagjai közül pártelnököt, főtítkárt (1953-tól első titkár) és főtítkárhelyetteseket választott. A szabályzat szerint legalább háromhavonta kellett volna üléseznie, azonban 1953-ig rendszertelenül, általában ennél ritkábban ülésezett,⁹ akkor is csak jóváhagyó szerepet játszott, hiszen a legfontosabb kérdésekben Rákosi és klikkje döntött. Az 1953. júniusi határozat értelmében aztán vissza kellett állítani a KV és a kollektív vezetés szerepét. A KV mellett működött a saját tagjaiból választott Politikai Bizottság, amely a két KV-ülés között a párt legfelsőbb vezetőtestületének számított, a KV határozatainak végrehajtását végezte és általában hetente ülésezett.¹⁰ A két PB-ülés között a párt ügyeit a Titkárság intézte, amely ilyenformán általában hetente kétszer ülésezett. A csúcavezetőkön (Rákosi, Gerő, Farkas) kívül tagjai a legfőbb állami vezetők voltak. 1953 júniusában végül a Titkárságot politikai vezető szervből a PB-nek alárendelt adminisztratív testületté változtatták. Ekkortól a PB lett a párthatalom legfőbb szerve. A KV tagjai közül választották a Szervező Bizottságot is, amelynek döntéseit a PB elé kellett terjesztenie, feladata volt a párt apparátusának és szervezeteinek összefogásán túl a szervezési, pártépítési elvek, módszerek kidolgozása, az osztályvezetők beszámoltatása, valamint munkaterveinek jóváhagyása is.¹¹ Az MDP központi apparátusában kezdetben tizenhét, később csak kilenc osztály működött: Párt- és Tömegszervezetek

⁷ BÖDŐ – CZETZ 2009, 376–393.

⁸ *A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzata*. IZSÁK 1998, 36.

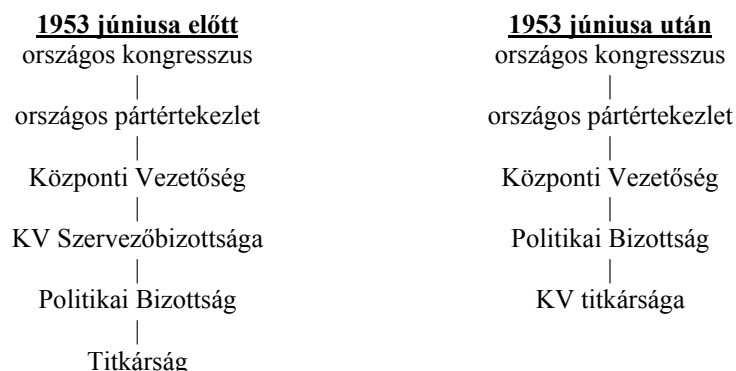
⁹ A KV ülései 1953 júniusáig **1948.** június 15., június 30., július 31., november 27., **1949.** március 5–6., április 2., május 31., június 11., szeptember 3. **1950.** február 10., április 25., május 31–június 1., augusztus 16., október 27., **1951.** március 2., május 22., november 31., **1952.** június 27–28., augusztus 14., október 23., november 29., **1953.** február 26., június 27–28. A KV 1948 és 1956 között összesen 38 alkalommal ülésezett. IZSÁK 1998, 12.

¹⁰ A PB 1956-ig 309 alkalommal ülésezett. IZSÁK 1998, 13.

¹¹ *A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzata*. IZSÁK 1998, 37., RÁKOSI 1964.

Osztálya, Agitációs és Propaganda Osztály, Káderosztály, Államgazdasági Osztály, Mezőgazdasági és Szövetkezeti Osztály, Adminisztratív Osztály, Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya, Pártgazdasági és Ügykezelési Osztály, Magyar Munkásmozgalmi Intézet.

A központi szervek felépítése és annak változásai

A megyei pártszervezet kialakulása és működése

Az egyesülést követően a Fejér megyei pártszervezet 11 járási és körzeti titkárságból és egy városi szervezetből (Székesfehérvár) állt. Ezek megoszlása a következő volt:

Városi területi szervezet	8
Városi üzemi szervezet	12
Vidéki üzemi szervezet	9
Községi alapszervezet	96
<u>Tanyai alapszervezet</u>	<u>90</u>
Összesen	215

Az MDP Fejér megyében ekkor 23 264 főt számlált, közülük 7900 fő volt korábban az SZDP tagja.¹²

Az MDP – elméletben legalábbis – a demokratikus centralizmus elvein épült fel,¹³ ennek értelmében a megválasztott vezető szervek utasításait az alsóbb szervek kötelesek voltak végrehajtani.¹⁴ Vezető szerveiket – papírforma szerint – demokratikusan kellett megválasztani. A testületeknek kötelezettségük lett volna tevékenységükről rendszeresen beszám-

¹² ML XXXV. 1. MDP 2/161 ö. e.

¹³ Végeredményben azonban a demokratikus centralizmus bürokratikus centralizmussá változott át, amelynek egyetlen célja a pártapparátus hatalmának fenntartása, biztosítása volt. A demokratikus centralizmus hatékonyan akadályozta meg a párton belül felbukkanó eltérő vélemények, álláspontok felszínre kerülését, a döntések kritikáját, új alternatívák felbukkanását, és az időszerűvé vált személycseréket is. BIHARI–POKOL 2004, 343.

¹⁴ MDP III. 1954, 299.

molni. A határozathozatal – legalábbis a szabályzat szerint – minden szervezet esetében szótöbbséggel történt.¹⁵ A új párt az MKP apparátusát, szervezeti felépítését vette át.

Az MDP szervezeti szabályzata értelmében a megye pártszerveinek legfelsőbb fóruma a pártértekezlet volt,¹⁶ melynek tagjaiból választották a 31–41 fős megyei választmányt (Fejér megyében ez a testület az egyesülés után 33 fő rendes és 7 fő póttagból állt). A két pártértekezlet között a pártszervezetek vezetőtestülete a választmány volt. A napi gyakorlati munka vezetésére, a pártszervezetek összefogására és irányítására a választmány tagjaiból 9–13 fős megyei pártbizottságot választottak. A Fejér megyei pártbizottság 1948 augusztusában 12 tagból,¹⁷ 1954. április 10-én azonban már csak 10 főből és az első titkárból állt.¹⁸ Ez a testület hetenként, míg a megyei választmány – elviekben legalábbis – havonta ülésezett.¹⁹ Tekintve azonban, hogy a választmányi ülések jegyzőkönyvei csak rendkívül hiányosan maradtak fenn (sőt majdnem kizárólagosan csak a kibővített választmány jegyzőkönyvei vannak meg), nem lehet megállapítani, hogy a megyében milyen sűrűn ült össze a választmány, az azonban bizonyos, hogy havonta nem.²⁰ Ezt az állítást támasztja alá Sebes Imre 1953. augusztusi kijelentése is: „nem hívtuk össze rendszeresen a választmányt, és ezzel csorbítottuk jogait. Nem egyszer csak azért hívtuk össze a választmányt, hogy formálisan eleget tegyünk a szervezeti szabályzat betartásának.”²¹

A járási pártszervek felépítése hűen követte a megyei struktúrát. A felsőbb szerv a járási pártértekezlet volt, amelyből a 25–31 tagú választmányt választották meg, míg a járási pártbizottság 7–11 fővel működött. A helyi szervek tisztviselőit minden esetben a központi vezetőségnek kellett megerősítenie, melynek joga volt a választások eredményét felülbírálni, ideiglenes vezetőséget kijelölni.

¹⁵ *A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzata*. Izsák 1998, 35–36.

¹⁶ A pártértekezlet feladata a megyei választmány, illetve a kongresszusok éveiben a megyei küldöttek megválasztása volt, ezért hívták küldött értekezletnek is. Fejér megyében a pártértekezletek jegyzőkönyvei nem maradtak fenn, ezért az értekezletek lefolyásáról és az ott elhangzottakról csak a korabeli sajtóból nyerhetünk információkat.

¹⁷ A megyei pártbizottság tagjai Németh István megyei titkár, Gulyás Emil megyei propaganda felelős, Farkas Mihály megyei tömegszervező, Ruzs György megyei közigazgatási felelős, Somody József megyei szakszervezeti felelős, Neichel László megyei termelési felelős, Bán Erzsébet megyei propaganda felelős, ifj. Szabadi Sándor megyei ifi titkár, Gyimóthy István városi titkár, Csapó Ferenc megyei irodavezető, dr. Kispéter István alispán, dr. Hazai László főispán. FML XXXV. 1. MDP PB 1948. augusztus 2.

¹⁸ FML XXXV. 1 MDP Választmány. 1954. április 10.

¹⁹ *A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzata*. Izsák 1998, 38.

²⁰ A meglévő választmányi jegyzőkönyvek szerint Fejér megyében 1949. március 1-jén, 1950. február 18-án, 1951. május 30-án, 1951. augusztus 31-én, 1953. augusztus 23-án, 1951. december 18-án, 1954. február 11-én, 1954. március 27-én, 1954. április 10-én, 1954. május 21-én, 1954. augusztus 7-én tartottak kibővített vagy rendes választmányi ülést.

²¹ FML XXXV. 1 MDP Választmány. 1953. augusztus 23.

A megyei és a járási pártszervek felépítése és annak változásai

A párt legkisebb önálló szervezeti egysége az alapszervezet volt, melynek létesítéséhez minimum három párttag szükségeltetett. Az alapszervezet 3–11 tagú vezetőséget választott, amennyiben azonban a taglétszám nem érte el a tíz főt, a vezetőtestület helyett csupán egy titkárt választottak. Az alapszervezeten belül a tagok tízes csoportokat alkottak, élükön a pártbizalmival.²² A vezetőség tagjai közül (létszámtól függően) titkárt, szervezési, propaganda-, káder-, közigazgatási, szakszervezeti, tömegszervezeti felelőst, valamint pénztárost kellett választani. 1948 után a funkciókat tovább bővítették és oktatási, termelési, szövetkezeti és ifjúsági vezetők választására is sor került. Egy-egy vezetőségi tag több feladatot is elláthatott.

A politikai bizottság 1948. július 28-i határozata²³ után az egész országban addig működő körzeti titkárságokat megszüntették, helyettük járási bizottságokat alakítottak, amelyek mellé 3–5 fő függetlenített munkatársat osztottak be. Fejér megyében december végén tartották a járási konferenciákat. A megyei bizottság részéről ekkor igényként fogalmazódott meg, hogy a járási titkári értekezleteket rendszeressé kellene tenni.²⁴ A járási választmányok megválasztására első ízben 1949 márciusában került sor, a bizottságokéra csak ezután júniusban. Elhúzódott az apparátus kiépítése is, a központi határozathoz képest csak egy év múlva, 1949 júniusában sikerült ezen a téren eredményt elérni. A Székesfehérvári városi bizottságban négy fő, a Központi (Székesfehérvári) járási bizottságban nyolc fő, a Móri járási bizottságban öt fő, a Sárbogárdi járási bizottságban hat fő, míg az Adonyi járási bizottságban öt fő függetlenített pártfunkcionárius és adminisztrátor dolgozott.²⁵

Természetesen közvetlenül az egyesülés után megkezdődött a megyei szervezet kiépítése is. Itt is átvették az MKP struktúráját, így titkár, szervezőtitkár (aki elvileg a titkárhelyettes volt), káderes, propagandista, szakszervezeti megbízott, tömegszervező, közigazgatási

²² *A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzata*. IZSÁK 1998, 40.

²³ A határozat elérhető (2010. augusztus 6.): Járási pártbizottságok létesítése.
http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=40639&MT=1

²⁴ FML XXXV. 1. MDP PB 1948. november 08.

²⁵ Járási titkárok: Központi járás Tárnoki István, Móri járás Kiss Vilmos, Sárbogárdi járás Illyés János, Adonyi járás Szailer Ferenc, Bicskei járás Horváth István. FML XXXV. 1. MDP PB 1949. június 13.

felelős működött a megyei bizottságban, ezen túl gazdasági felelős és irodavezető is segítette a pártszervezet munkáját. A megyei pártbizottságot is átszervezték 1949 júniusában, és kialakították az apparátust. Megszüntették a megyei bizottság közigazgatási, termelési, tömegszervezeti, szakszervezeti, ifjúsági és női reszortjait, osztállyá fejlesztették a szervezési, káder, agitációs és propaganda valamint a mezőgazdasági és szövetkezeti reszortokat. A Fejér megyei bizottság apparátusának felépítése, valamint az osztályok létszáma ekkor a következőképpen alakult: titkárság öt fő,²⁶ szervezési osztály öt fő,²⁷ káderosztály három fő,²⁸ propagandaosztály négy fő,²⁹ oktatási osztály két fő,³⁰ szövetkezeti osztály három fő,³¹ tömegszervezeti osztály három fő.³² A városi bizottság négy fővel működött.³³ Az öt járási bizottságon (központi, móri, sárbogárdi, adonyi és bicskei) összesen 28 fő dolgozott.³⁴ Az osztályokat szervező, mezőgazdasági és szövetkezeti titkár vezette, a megszüntetett közigazgatási reszort feladatait a fő-, illetve alispán vette át, aki közvetlenül a megyei titkár mellé volt beosztva (a megyében ezt a feladatot Kispéter István alispán látta el).³⁵ A női és ifjúsági munkát ezentúl a szervezőtitkár vezette. Ekkor – a Szervező Bizottság határozata szerint – a Fejér megyei pártbizottság tagjai voltak a titkárságon kívül: dr. Kispéter István alispán, Farkas Mihály mezőgazdasági igazgató, Horváth István gépállomás alközpont vezető, továbbá az állami gazdaságok vezetői, akiket ekkor még nem hívtak be.³⁶

Minden megyében az egyes munkaterületek vezetésére bizottságokat hoztak létre 1949 augusztusában.³⁷ Fejér megyében a már működő közigazgatási, mezőgazdasági és szövetkezetpolitikai bizottságok mellé ifjúsági, nő-, sport- és termelési bizottság felállítására került sor. 1949 októberében állították fel a megyei kádertanácsot, melynek tagjai között találjuk a megyei titkárt, a megyei kádertitkárt, a megyei szervezőtitkárt és a káderosztály politikai munkatársát is.³⁸ Ezt követően, 1950 februárjában felállították az oktatási bizottságot is.³⁹

²⁶ Németh István, Csapó Ferenc politikai előadó, Schillinger Istvánné adminisztrátor, Paksi Imre irodavezető, Tóth Józsefné adminisztrátor.

²⁷ Bánki János szervező titkár, Kőszegi Ferenc politikai munkatárs, Adorján Gyula politikai munkatárs, Csárdai János termelési felelős, Oroszi Erzsébet adminisztrátor.

²⁸ Orszáskzy József káderfelelős, politikai munkatárs ekkor még nem volt, Kőszegi Ferencné adminisztrátor.

²⁹ Kardos István propagandafelelős, Bod László politikai munkatárs, második politikai munkatárs ekkor még nem volt, Máthé Erzsébet adminisztrátor.

³⁰ Neichel László oktatási felelős, Szamosi Gyuláné politikai munkatárs.

³¹ Szücs Imre szövetkezeti felelős, Pajzer György politikai munkatárs, Gonda Istvánné adminisztrátor.

³² Farkas Mihály tömegszervező, Szabadi Sándor politikai munkatárs, Fodor Margit politikai munkatárs.

³³ Gyimóthy István városi titkár, Szász István propaganda felelős, Habuda Ádámné káderfelelős, adminisztrátor ekkor nem volt.

³⁴ 1949 novemberétől a párt függetlenített funkcionáriusai csak pártstátuszban lehettek. OZSVÁRT 1976, 59.

³⁵ FML XXXV. 1. MDP PB 1949. június 13.

³⁶ FML XXXV. 1. MDP PB 1949. augusztus 15.

³⁷ RÁKOSI 1964, 56. Fejér megyében az 1949. augusztusi értekezleten döntöttek a bizottságok felállításáról. FML XXXV. 1. MDP PB 1949. augusztus 15.

³⁸ FML XXXV 1 MDP Titk. 1949. november 21.

³⁹ FML XXXV 1 MDP Titk. 1950. október 27.

1949 márciusától különválasztották az osztályvezetői értekezleteket a megyei pártbizottsági ülésektől, majd augusztustól a titkári értekezleteket is külön tartották meg.⁴⁰

Az egyesülés után tisztogatási céllal a párt tagfelülvizsgálati kampányt kezdett, amely 1948 szeptemberétől 1949 novemberéig tartott. A Politikai Bizottság 1948. szeptember 2-i határozatával⁴¹ 1948. szeptember 6-tól 1949. március 6-ig tag és tagjelölt felvételi zárlatot rendelt el. A felülvizsgálat során eltávolították a tagság azon részét, akiket osztályidegennek, karrieristának vagy korruptnak bélyegeztek. Igyekeztek a párt szociális összetételét is megváltoztatni. Végző soron azonban a kampány a párt megtisztítását szolgálta az olyan elemektől, akiket politikailag nem tartottak elég megbízhatónak, valamint felhasználták a tagság összeírására és a tagsági könyvek cseréjére is.

A megyében a felülvizsgálat 1948. október 14-én indult meg. A felülvizsgálat során különböző szinteket különböztettek meg. Az 1 darab (egyes számú) központi bizottság 75 főt vizsgált meg (jellemzően a megyei vezetőket) és 5 személyt (6,6 százalék) zárt ki és 1 főt (1,3 százalék) minősített vissza tagjelöltté. A 7 megyei (kettes számú) bizottság 424 főt vizsgált meg, 56-ot (13,2 százalék) zárt ki, 39-et (9,1 százalék) minősített vissza. A 40 járási és városi (háromas számú) bizottság 3541 főt ellenőrzött, 426-ot (12,03 százalék) zárt ki és 520 főt (14,6 százalék) minősített vissza. A 174 alapszervezeti (négyes számú) bizottság 15 478 főt (10 410 MKP-tag, 5068 SZDP-tag) vizsgált, 2142 főt (13,8 százalék) (1110 MKP-tag, 1032 SZDP-tag) kizárt, 1958-at (12,6 százalék) (1219 MKP-tag, 739 SZDP-tag) visszaminősített.

A megyében a tagfelülvizsgálat előtti 22 527 fős létszámból 19 593 főt (86,9 százalék) vizsgáltak felül, tag maradt 14 372 fő (63,7 százalék), tagjelöltté minősítettek vissza 2518 főt (11,1 százalék) összesen tehát 16 890-en (74,9 százalék) maradtak a pártban. Az eljárás során kizártak 2628 főt⁴² (11,6 százalék), 2127 férfit és 501 nőt. Nem jelent meg a felülvizsgáló bizottság előtt (ami az automatikus kizárást jelentette) 2583 fő (11,4 százalék), 1839 férfi és 744 nő.⁴³

1949 júniusa után jelentős változás következett be a megyei szervezetek életében, a titkárok felelőssége tovább nőtt. Megszüntették az addigi gyakorlatot, hogy az egyes osztályok közvetlenül a felsőbb szerv megfelelő osztályától kapták az utasításokat és oda tartoztak beszámolni is. Innentől kezdve a felsőbb szervek a titkáron (később első titkár) keresztül irányították az osztályokat. Változott az ülések rendje is, a megyei bizottság kéthetente tartott értekezletet, továbbá ekkor dolgozta ki a munkamódszerét is.

A Központi Vezetőség az 1949. május 31-én tartott ülésén a tagfelvételi zárlatot november 1-ig meghosszabbította, ugyanakkor lehetővé tette a tagjelöltek felvételét.⁴⁴

⁴⁰ Sajnálatos módon az osztályvezetői értekezletek jegyzőkönyvei egyáltalán nem, a titkári jegyzőkönyvek pedig nagyon hiányosan maradtak meg.

⁴¹ A határozat elérhető (2010. augusztus 6.):

Határozati javaslat és határozat a tagfelvételi zárlatról. Ea. Szikra Sándor

http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=40658&MT=1

⁴² A felülvizsgálati bizottságok által kizártak számának helyes összege 2629.

⁴³ FML XXXV. 1. MDP PB 1949. február 22. A tagfelülvizsgálatról és más megyék adatairól lásd HAJDÚ 2006.

⁴⁴ A határozat elérhető (2010. augusztus 6.): A tagfelvétel szabályozása. Ea. Kovács István. http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=41083&MT=1

A jelöltfelvételek során központi tervszámok alapján bontották le megyei szintre a felvehetőket számát, nemét, továbbá szociális és kor szerinti összetételüket, Fejér megyében 1949-re 2500 fős keretszámot határoztak meg.

A megyei párttitkár leváltása

A Fejér megyei pártbizottság élén 1946 januárjától Németh István komáromi születésű nyomdász állt.⁴⁵ Németh, aki 1945-ben lépett be az MKP-ba, előbb Budapesten, majd Fejér megyében volt a megyei pártbizottság titkára. Emellett tagja volt a nemzeti bizottságnak is, sőt 1947-től annak titkári feladatait is ellátta. A megyei törvényhatósági bizottság munkájába 1948. december 6-án kapcsolódott be.⁴⁶ Az évek során tevékenységével, felkészültségével a pártközpontban nem voltak elégedettek,⁴⁷ ezt bizonyítja, hogy Németh Istvánt a Szervező Bizottság 1949 júliusában szigorú megrovásban részesítette, mert a tagjelölt felvétellel kapcsolatosan ellenőrizetlen, hamis jelentéseket juttatott el a Központi Vezetőségnek. Az okot a vezetőség abban látta, hogy a titkár nem foglalkozott a tagjelölt felvétel kérdésével, ennek következtében a megyei pártbizottság nem ismertette a Központi Vezetőség ide vonatkozó határozatait az alapszervezetekkel, majd mulasztásukat leplezendő meghamisított adatokat juttattak el a vezetésnek. A Szervező Bizottság 1949. július 4-i ülésén napirend előtt foglalkozott Németh Istvánnal és a Fejér megyei pártbizottsággal. Határozatban marasztalták el a megyei titkárt és utasították a KV Káderosztályát, hogy Németh múltját vizsgálják felül. Az SZB utasította valamennyi megyei bizottságot, hogy a határozat megismerése után az ügygel foglalkozzanak.⁴⁸ Az augusztus 9-én tartott megyei pártbizottsági ülésen az SZB részéről két fő vett részt. Az eredetileg megfigyelőként jelenlévő központi küldöttek az értekezletet félbeszakítva, élesen kritizálták a megyei bizottság és vezetője munkamódszerét. Hibaként rótták fel, hogy egy alkalommal a bizottságban 6–8 napirendi pontot is letárgyalnak, de csak felületesen. Megállapították, hogy „*ez a munkastílus, amellyel az elvtársak dolgoznak, végeredményben Német[h] elvtárs munkastílusa*”. „Hibásnak” találták Németh magatartását is és kijelentették, hogy az ő hibájából szűnt meg a politikai munkatársak önállósága és ez eredményezte a kritikai érzék hiányát. Kijelentették, „*hogyan amilyen módszerrel dolgozik a megyei titkár olyan módszerrel dolgozik a megyei bizottság, de úgy dolgoznak lefelé is*”. Ezzel tulajdonképpen egy személyben tették felelőssé Némethet a megyében jelentkező minden mulasztásért. Az értekezletnek ez a része személyeskedésbe hajló vitával zárult, majd határozat született arról, hogy a megyei titkár az augusztusi bizottsági ülésen a járási titkárok előtt gyakoroljon önkritikát.⁴⁹ Németh augusztus 22-én

⁴⁵ Németh István 1947 januárjában központi utasításra hat hónapos pártiskolára ment tanulni. Ez idő alatt Tóth Lajos helyettesítette őt a megyei bizottság élén. Németh 1947 júliusában tért vissza és vette át ismét a megyei bizottság vezetését. *Németh István újból átvette az MKP megyei bizottságának vezetését.* FH 1947. július 19. 2.

⁴⁶ FML IV. B. 402. a) 1948. december 6.

⁴⁷ Visszaemlékezések szerint Németh több esetben kapott pártbüntetést (egy alkalommal a megyei bizottságon tartott éberségi vizsgálat után Németh István és Csapó Ferenc is szigorú megrovásban részesült). Munkájával, politikai felkészültségével, magatartásával a központi szervek (különösen a Szervezési Osztály) elégedetlenek voltak. FML Kézirattár 859, 15–16.

⁴⁸ MDP SZERV. 1951, 21–22. Az SZB határozata elérhető (2010. június 16.):

http://www.digitalarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=5064353&MT=1

⁴⁹ FML XXXV. I. MDP PB 1949. augusztus 9.

ugyan önkritikát gyakorolt, ám ezzel eltávolítását már nem tudta elkerülni.⁵⁰ 1949. október 5-én a Titkárság a Káderosztály előterjesztése alapján a Fejér megyei bizottság élére Németh István helyett Sebes Imrét⁵¹ nevezte ki.⁵² Sebes az október 31-i pártbizottsági ülésen mutatkozott be és vette át a vezetést,⁵³ Németh Budapesten helyezkedett el, további sorsa nem ismert.⁵⁴

Összhangban az MDP agrárpolitikájával és a tsz-ek szervezésével, 1950 januárjában országos szinten született határozat arról, hogy minden termelőszövetkezetben pártszervezetet kell alapítani.⁵⁵ Ezeket az alapszervezeteket közvetlenül a járási pártbizottság vagy ha volt, a függetlenített községi titkár irányította. A termelőszövetkezeti és a községi pártszervezetek nem voltak alá-, illetve fölérendeltségi viszonyban egymással, de együtt kellett működniük. Amennyiben egy községben több pártszervezet működött, a titkároknak hetente egyszer közös megbeszélést kellett tartaniuk. Fejér megyében, 1952 végén a 231 tsz-ben 100 pártszervezet és 69 DISZ-szervezet 1326 fővel működött.⁵⁶

1950-ben a közigazgatási határok átalakítása következtében Fejér megyéhez került az Enyingi járás, ennek előkészítése és átvétele komoly munkát jelentett a megyei pártszervezet számára. Az új járási pártbizottságon, a titkáron és két függetlenített funkcionáriuson kívül egy adminisztrátor dolgozott. Kilenc településsel és mintegy ezer párttaggal „gazdagodott” ekkor a megye.⁵⁷

A KV február 10-i határozata értelmében⁵⁸ június 1-ig minden pártszervezet vezetőségét újra kellett választani.⁵⁹ A tavasz folyamán a pártbizottságon megkezdtek az előkészületeket a vezetőválasztásokra. Taggyűléseken javasolták a vezetőségi tagokat, akik közül aztán a tagok választottak. Demokratikus szavazásról és jelölésekről szó sem lehetett, a felsőbb pártszervek (járási és megyei) képviselői minden esetben jelen voltak a jelölési procedúrán, és ha nem találták megfelelőnek a személyeket, közbeléptek. Mégsem ment minden simán: „Etyeken egy demagóg felállt és elmondta, hogy most, akik vezetőségi tagok lesznek, igen komoly feladatok előtt állnak az életükkel játszanak. Erre az első 4 javasolt nem vállalta a jelölést.” A vezetőségválasztó színjáték sok településen nem vonzotta a tagokat, akik „egy

⁵⁰ A megyei titkár leváltására nem csak Fejérben, hanem 1949 augusztusában Nógrádban is sor került. OZSVÁRT 1976, 59–60.

⁵¹ Sebes Imre testvérével és Rajk Lászlóval együtt harcolt a spanyol polgárháborúban. 1947-től az Észak-Pest megyei pártbizottság élén állt. A Rajk-per előkészítése során mint volt spanyolosról az ÁVH róla is adatokat próbált gyűjteni, ám végül nem került sor a letartóztatására. Elképzelhető, hogy áthelyezése összefügg a persorozattal.

⁵² http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=42622&MT=1
FML XXXV. 1. MDP Titk. 1949. október 25.

⁵³ FML XXXV. 1. MDP PB 1949. október 31.

⁵⁴ Visszaemlékezések szerint Németh István Fejér megyei elhelyezése után a Földművelésügyi Minisztériumban kapott beosztást. FML Kézirattár. 859. 16.

⁵⁵ Ettől függetlenül 1954-ben – Rákosi Mátyás szerint – országos szinten mintegy ezer termelőszövetkezetben nem működött alapszervezet. MDP III. 1954, 88.

⁵⁶ FML XXXV. 1. MDP PB 1952. december 2.

⁵⁷ FML XXXV. 1. MDP Titk. 1950. január 16.

⁵⁸ *A Központi Vezetőség határozata a párt legközelebbi feladatairól, a pártmunka hibáiról.* IZSÁK 1998, 103.

⁵⁹ A választás kérdésével a kibővített megyei választmány (Olt Károly részvételével) 1950. február 18-án foglalkozott. FML XXXV. 1 MDP Választmány. 1950. február 18.

része a taggyűlés estéjén egyszerűen lefekszik, és nem jönnek el a taggyűlésre”.⁶⁰ Végül június 10-re minden megyei alapszervezetben újraválasztották a vezetőséget, és lezajlottak a járási és városi küldöttértekezletek is. A megyei küldöttértekezletet 1950. június 10–11-én tartották.⁶¹ Az eseményről beszámolt a sajtó, közzölték Sebes Imre beszámolóját is.⁶²

Alig tíz hónapi Fejér megyei munka után 1950 augusztusában Sebes Imrét egyéves pártfőiskolára küldték tanulni, munkáját a Heves megyéből áthelyezett Csuhaj Ferenc vette át, akit kortársai gyenge felkészültségű, önálló véleménnyel nem rendelkező embernek tartottak.⁶³ Az új megyei titkár, aki egyben a népfront bizottság elnöke is lett, átvette Sebes helyét a megyei tanács vb-ben is.⁶⁴ Csuhaj 1951 nyár végéig, Sebes Imre visszatéréséig vezette a megyebizottságot.⁶⁵

1950 novemberében a Központi Vezetőség határozatot hozott a Dunai Vasmű építésével kapcsolatos feladatokról. Ebben a Fejér megyei pártbizottság feladatául szabták, hogy november 31-ig az egész építkezést átfogó pártszervezetet hozzon létre. Meghatározták, hogy a pártbizottság mellett nyolc alapszervezetet (háromat a magasépítésnél, háromat a mélyépítésnél, egyet a vasútépítésnél és egyet az ellátó szolgálatnál), azokon belül pedig pártsoportokat kell felállítani.⁶⁶ A megyei bizottság a központi utasítás végrehajtására Dunapentelén kilenctagú pártbizottság megalakítását határozta el.⁶⁷ 1951 februárjában a Titkárság utasította a megyei bizottságot, hogy az építkezéseken, ahol a dolgozók létszáma eléri a háromszáz főt, ott pártbizottságot kell létrehozni, amennyiben a párttagok száma alacsony, nem éri el az ötvenet, úgy pártvezetőséget hozzanak létre.⁶⁸ 1951 késő nyarán a dunapentelei pártbizottság élére Földes Lászlót nevezték ki, az addigi titkár Lombos Ferenc lett a másodtitkár. Földest a helyi pártbizottság – a pártdemokrácia elveit betartva – megválasztotta párttitkárnak, sőt 1951 őszén tagja lett a Fejér Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának is.⁶⁹

Az MDP II. konferenciáját 1951 tavaszán rendezték, ám az esemény megyei előkészítése már korábban megkezdődött. A pártszervezetek részére kongresszusi versenyt hirdettek. Az alapszervezeteknél 1950. december utolsó hetében, a járásoknál és a városi szervezetnél

⁶⁰ FML XXXV. 1. MDP PB 1950. április 12.

⁶¹ FML XXXV. 1. MDP PB 1950. június 19.

⁶² „Ígérjük, hogy mindenkor egy emberként állunk készen a Párt, Rákosi elvtárs útmutatásainak végrehajtására.” FN 1950. június 13. *Maradéktalanul végrehajtjuk feladatainkat!* FN 1950. június 14. 3.

⁶³ FML Kézirattár. 859, 17.

⁶⁴ Csuhaj Ferenc olyannyira ismeretlen volt a megyében, hogy a megyei tanács jegyzőkönyveiben megválasztásakor és még a következő vb-jegyzőkönyvben is Csuhaj Imreként szerepel. FML XXIII. 2. a) 1950. augusztus 29.

⁶⁵ Csuhaj és Sebes augusztus 27-én már együtt vezették a pártbizottsági ülést, ám hivatalosan csak az augusztus 31-i kibővített választmányi ülésen jelentették be távozását és vettek tőle búcsút. Ekkor jelentették be azt is, hogy a szervezőtitkár (Bánki János) is egyéves pártfőiskolára megy, ezért az ő feladatait Halmi Ferenc veszi át. FML XXXV. 1. MDP PB 1951. augusztus 27. XXXV. 1 MDP Választmány. 1951. augusztus 31.

⁶⁶ *A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata a Dunai Vasmű építésével kapcsolatos feladatokról.* IZSÁK 1998, 121.

⁶⁷ FML XXXV. 1. MDP Titk. 1950. október 24.

⁶⁸ FML XXXV. 1. MDP 2/5 ö. e.

⁶⁹ FÖLDES 1984, 185–187.

január 14-én voltak a küldöttválasztó taggyűlések. 1951. január 27-én tartották a megyei kongresszusi küldöttválasztó értekezletet Csuhaj Ferenc megyei titkár vezetésével.⁷⁰ A megyei pártértekezlet végül 15 fő teljes jogú és nyolc fő tanácskozási jogú tagot választott meg.⁷¹ Az MDP II. konferenciájára egy hónap múlva 1951. február 25. és március 2. között került sor az Építőmunkás Szakszervezet székházában. A konferencián az 1087 küldött a szervezeti szabályzat több pontját módosította, a párttagság alsó korhatárát az eddigi 16-ról 18 évre emelték fel. A pártból való kizárást ettől kezdve minden esetben meg kellett erősítenie a megyei bizottságnak is, az alsóbb szervek többet nem hozhattak saját hatáskörben ilyen súlyos döntést. Ugyanakkor lehetővé tették, hogy a pártba való felvételt nem kellett a megyei bizottságnak jóváhagyásra felterjeszteni, ez ügyben elég volt a járási bizottságok megerősítését kérni. Fegyelmi bizottságok felállítását írták elő a megyei, a városi és a járási választmányok mellé. Megszüntették az alapszervezeteken belül a tízes csoportokat, kimondták, hogy nem kell a tízes számhoz ragaszkodni, hanem a munka alapján összetartozó párttagokat kell az alapszervezeteken belül összefogni pártcsoport formájában.⁷² Változás történt a pártszervek felépítésében is, ettől kezdve – a legfelsőbb pártszervek mintáját követve – a választmányok első titkárát és titkárokat választották. Az első titkár az egész pártszervezetet, a többi titkár az egyes osztályok munkáját irányította. Az alapszervezetek irányítását illetően döntöttek arról, hogy egy községben csak egy helyi vezetősége lehet a pártnak,ilyent azonban csak ott állítottak fel, ahol függetlenített titkár vezette a községi pártszervezetet. A többi településen a gépállomási, állami gazdasági és termelőszövetkezeti pártszervek továbbra is közvetlenül a járási bizottsághoz tartoztak, és a titkárok az addigi gyakorlatnak megfelelően heti értekezleteken koordinálták a munkát.⁷³ Megválasztották a 71 tagú Központi Vezetőséget, a 17 tagú Politikai Bizottságot, a 11 tagú Szervező Bizottságot és a 8 tagú Titkárságot. Az MDP KV főtitkárává Rákosi Mátyást választották.⁷⁴

Fejér megyében 1951-ben 39, míg 1956-ban 57 olyan település volt, ahol az egységes pártvezetést függetlenített titkárok látták el. Az alapszervezetek létszáma is folyamatosan nőtt, 1951 januárjában 380, 1954 januárjában 571, 1956 januárjában 599 működött a megyében. Minden erőfeszítés ellenére a tagok és tagjelöltek nyilvántartása 1951 elején továbbra is kaotikus volt. Az 1950. január 15-i statisztika szerint a megyében 13 656 tag és 2815 tagjelölt volt, ugyanakkor az egy évvel későbbi statisztikai kimutatás szerint már csak 12 598 tagot és 3004 tagjelöltet tartottak nyilván. A két szám alapján 869 fős fogyás következett be annak ellenére, hogy 1950 januárja és 1951 januárja között a megyében 1080 tagjelöltet vettek fel párttagoknak, tehát nem fogyásnak, hanem növekedésnek kellett volna jelentkeznie a párttagok számában (figyelembe véve a kizártakat, meghaltakat, elköltözötteket is). Az alapos vizsgálat után megállapították, hogy a párttagok nyilvántartása és a sta-

⁷⁰ Az MDP II. Kongresszusára a Fejér Megyei Pártkonferencia megválasztotta megyénk kongresszusi küldötteit. FMN 1951. január 30. 1.

⁷¹ Teljes jogú tagok Leisztinger Ferenc, Lakatos Éva, Baier László, Csuhaj Ferenc, Gódor Lajos, dr. Szász György, Vollár János, Vancsek Ferencné, Ács József, Bánki János, Katonka János, Farkas Lajos, Piavera Ferenc, Hegedüs Péter, Balogh István. Tanácskozási jogúak Sente János, Tóth Lajos, Badari László, Rózsa Júlia, Garai Vera, Hein Béláné, Szabó Teréz, Bérczes Emil. *Fejér megye kongresszusi küldöttei*. FMN 1951. január 30. 2.

⁷² MDP II. 1951.

⁷³ MDP II. 1951, 498.

⁷⁴ VIDA 1985, 64–65.

tisztika készítése megyei és járási szinten is még mindig hagy kivetnivalót maga után, és az alapszervezetek sem fektetnek kellő hangsúlyt a változásjelentésekre.⁷⁵

A második kongresszus határozatainak szellemében a megyei bizottság kidolgozta „káderfejlesztési tervét”. Elsőként számba vették a „káderkészletet”. Megállapították, hogy a megyei bizottság státusza 29 fő, melyből 5 hely ekkor nem volt betöltve. A városi és járási keret 67 főt engedélyezett, ám csak 54 hely volt betöltve, hiányzott 13 fő. A megyében összesen 96 főállású pártkáder működött (79 férfi és 17 nő). Közülük mindössze hárman rendelkeztek érettségivel vagy magasabb iskolai végzettséggel, 15 fő középiskolát végzett és 78-nak csak a 6 elemije volt meg. „Mozgalmi iskolát” ennél több, 91 személy végzett, többségük (84 fő) azonban csak maximum három hónaposat. Zömük (59 fő) életkorát tekintve 25 és 35 év között volt, ennél fiatalabb 21 fő, idősebb 16 fő volt.⁷⁶

A kezdeti nehézségek után a Fejér megyei pártszervezet struktúrája 1951-re nyerte el végső formáját. A megyei pártbizottság az élet minden területén ellenőrző és vezető szerepet töltött be. Rendszeres időközönként beszámoltatta a rendőrség, az ügyészség, a bíróság és a közigazgatás vezetőit. Jelentési és beszámolási kötelezettsége volt a tömegszervezeteknek (MNDSZ, DISZ, Szabadságharcos Szövetség stb.) éppúgy, mint a gazdasági szervek, üzemek, állami gazdaságok stb. vezetőinek. Heti rendszerességgel (csakúgy, mint a megyei tanács) foglalkoztak a mezőgazdasági munkák (vetés, begyűjtés, aratás stb.) állásával. Emellett természetesen figyelemmel kísérték és értékelték az alsóbb pártszervek (járási, városi, községi, üzemi alapszervezetek) munkáját is. A beszámolókat a pártbizottság osztályai értékelték, ellenőrizték, majd összefoglaló formában a pártbizottsági ülésen megtárgyalták, végül határozat formájában intézkedtek a további tennivalókról (általában a munka megjavítását célzó határozatokat hoztak).

1951 decemberében ismét vezetőségi választásokat tartottak az alapszervezeteknél, küldött választó értekezleteket a járási és városi bizottságokon.⁷⁷ Az ekkor megválasztott vezetők 54,8 százaléka volt új vezetőségi tag. A nők aránya is növekedett 19 százalékra, amely 4,6 százalékkal volt több, mint egy évvel korábban. A Fejér megyei pártszervezetek küldöttei 1951. december 16-án rendezték megyei értekezletüket, melyen részt vett Zsófinyecz Mihály kohó- és gépipari miniszter is. Farkas Lajos megnyitó beszéde után Sebes Imre tartotta meg beszámolóját és értékelt az 1951-es évet, illetve a pártszervek megyei munkáját.⁷⁸ A *Fejérmegyei Néplap* a küldöttértekezlet tiszteletére ünnepi számmal, piros fejléccel jelent meg december 16-án, Sebes Imre beszédét pedig a december 18-i lapszámban közölték.⁷⁹

⁷⁵ FML XXXV. 1. MDP PB 1951. február 13.

⁷⁶ FML XXXV. 1. MDP PB 1951. április 24.

⁷⁷ A KV határozata értelmében 1951-ben ismét vezetőségi választásokat kellett tartani az alapszervezetekben. Ennek indokai között szerepelt, hogy „a vezetőségek újraválasztására elsősorban azért van szükség, mert tavaly az ellenségnek sikerült beépülni az alapszervi vezetőségekbe.” A határozat elérhető (2010. augusztus 7.): A KV Párt- és Tömegszervezetek, Agitációs és Propaganda, valamint Káder Osztályának közös határozati javaslatát a pártvezetőségek és a pártválasztmányok 1951. évi újjáválasztásának előkészítésére. Ea. Kristóf István.

http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=41027&MT=1

⁷⁸ A küldöttértekezlet határozati javaslatát nyomtatott röplap formájában is kiadták.

⁷⁹ *Küldöttértekezlet egész megyénk dolgozó népének ügye.* FMN 1951. december 16. 1. *Legfontosabb feladat pártunk további erősítése!* FMN 1951. december 18. 1–3.

A II. kongresszus határozatának szellemében 1952 elején a pártbizottságok és alapszervezetek megkezdték a tízes csoportok felszámolását és pártcsoportok szervezését. Márciusra már 1014 pártcsoport alakult 196 üzemi, hivatali stb. alapszervezet keretében. A pártcsoportok feladata lett volna a párton kívüliekkel foglalkozni, felkészíteni őket a tagjelöltségre és vonzóvá tenni számukra a párttagságot, ezen túlmenően összefogni és tudatosabb pártmunkára ösztönözni a tagságot. A csoportok élére bizalmiakat választottak, akik elvileg a pártbizottsági, alapszervezeti vezetőséggel tartották a kapcsolatot, képviselték a pártcsoport érdekeit. A csoportrendszer mint felülről érkező, mesterségesen kreált, áldemokratikus szervezeti forma nem töltötte be a feladatát. Járási szinten nem működő, látszatpártcsoportokat alakítottak, sok alapszervezetben pedig vezetőségi tagok töltötték be a pártbizalmi funkciót is (erre elvileg nem lett volna lehetőség). A párttitkárok nem tartottak pártbizalmi értekezleteket, a bizalmiak pedig pártcsoport-értekezletet. A csoportbizalmiakat általában nem választották, hanem – helytelenül – a vezetőség jelölte őket. A megyei pártbizottság 1952. március végén a felmerülő problémákat megtárgyalta és határozatot hozott „*a pártcsoportok munkájának megjavítására és a falusi pártcsoportok kialakítására*”.⁸⁰

A Politikai Bizottság 1952. március 20-ai döntése értelmében, az MDP-ben augusztus 1-ig egységesen megszüntették a káderosztályokat és a kádertitkári funkciót, a továbbiakban a „kádermunkát” a titkárok, illetve az egyes osztályok végezték, a kádernyilvántartást pedig a párt és tömegszervezeti osztály vette át. A megszüntetés indokai között szerepelt, hogy ekkorra a nagyarányú, tömeges kádercsoportosítások befejeződtek, és a továbbiakban ösztönözni akarták a helyi szerveket, hogy „*terszerű káderfejlesztési munkával*” saját kádereiket neveljék ki.⁸¹ A decentralizálás jegyében megszűnésre ítélt megyei káderosztály március végén számolt be a pártbizottság előtt addigi munkájáról. Önkritikusan megállapították, hogy „*az 1951–52. évi káderfejlesztési tervünket csak részben tudtuk végrehajtani*”, többek között azért, mert a megyei bizottságban négy politikai munkatárs és egy főelőadó, kettő járási titkár, három osztályvezető, hét politikai munkatárs, hat függetlenített községi titkár, egy üzemszervező, három üzemi titkár, egy szakérttségs titkár státusza nem volt betöltve. Ekkor „*elfogadás szempontjából*” 320, foglalkoztatás szempontjából 253 fő tartozott a megyei bizottsághoz.⁸² Az iskoláztatási tervet sem sikerült maradéktalanul teljesíteni, kevés és „*gyenge képességű elvtársak*” kerültek az 1–3 hónapos pártiskolákra, amiknek a színvonalát is alacsonynak bélyegezték.⁸³ A káderosztályok megszüntetésével párhuzamosan minden megyei bizottságon ipari és közlekedési osztályokat szerveztek, az ún. ipari járásokban (tehát Fejér megyében a Móri és Adonyi járásban) és városokban pedig egy, illetve – kivételes esetben – több munkatárs az iparral és a közlekedéssel kapcsolatos munkákat koordinálta.⁸⁴

⁸⁰ FML XXXV. 1. MDP PB 1952. március 24.

⁸¹ A határozat elérhető (2010. augusztus 9.): A KV Káder Osztályának határozati javaslata a Magyar Dolgozók Pártjában a káderosztályok megszüntetésére, a kádermunka decentralizálására. Ea. Kovács István.

http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=40830&MT=1

⁸² A káderosztály megszűnéséről és az ezzel kapcsolatos teendőkről a megyei bizottság május 5-én tárgyalt. FML XXXV. 1. MDP PB 1952. május 5.

⁸³ FML XXXV. 1. MDP PB 1952. március 31.

⁸⁴ RÁKOSI 1964, 57–58.

1952-ben került sor országosan a párttagkönyvek cseréjére (amit ez alkalommal nem kötöttek össze tagfelülvizsgálattal), ezzel egy időben a megyében még mindig pontatlan tagnyilvántartást is igyekeztek pontosítani és aktualizálni. A megyei bizottság nyilvántartásában nem szereplő párttagokat nyilvántartásba vették, mintegy 6–700 katonon pótolták a hiányzó adatokat. A kizárt tagokról a felsőbb pártszerveknek elküldték az összesítő jelentést, ezt követően örömmel állapították meg a megyénél, hogy „a nyilvántartás kezd élő nyilvántartás lenni”.⁸⁵

A kongresszusi határozat értelmében 1951-től fegyelmi bizottságokat hoznak létre a megyei, járási és nagyüzemi választmányok mellett. A megyei bizottság mellett működő fegyelmi bizottság 1951. januártól foglalkozott az alapszervezetek által kizárásra ítélt (és ezt a döntést jóváhagyásra előbb a járási, majd a megyei bizottságnak megküldött) tagok ügyeivel. 1953 tavaszáig összesen 532, az alapszervezetek által felterjesztett ügyet vizsgáltak, melyből 486 volt kizárás. Egyéb tekintetben 258 ügyet (61 fellebbezés, 67 kivizsgálás és 130 fegyelmi) intéztek.⁸⁶

1953 tavaszán a kommunista államberendezkedés, Rákosi egyszemélyi hatalma Magyarországon majd mindenki számára megingathatatlanak tűnt, ám ekkor március 5-én meghalt Sztálin. A diktátor váratlan halála rendkívül feszült és kiszámíthatatlan helyzetet teremtett, különösen, hogy egyértelmű utódlásáról Sztálin nem gondoskodott.⁸⁷ A személyi változások a Szovjetunióban kül- és belpolitikai fordulatot is eredményeztek, melynek hatásai nem csak a jugoszláv kérdésben vagy a koreai fegyverszünetben jelentkeztek, hanem alapvető változásokat hoztak Magyarországon is, melyekről a szélesebb közvélemény elsőként Nagy Imre július 4-ei programbeszédéből értesült. A miniszterelnök ekkor ismertette azokat a politikai, gazdasági változásokat, amelyek a három héttel korábbi moszkvai megállapodáson alapultak. A beszéd hatása elementáris erejű volt. Nem csak azért, mert első alkalommal mutatott rá vezető politikus az elmúlt évek hibáira, sőt nevezte meg Rákosit, mint aki felelős ezekért a hibákért, hanem azoknak az előremutató, az adott körülmények között radikális reformlépésként értékelhető intézkedéseknek a bejelentése miatt is, amelyek alapvető változást hoztak a társadalom életében.

A Fejér megyei pártbizottságot felkészületlenül érték a bejelentések, és a július 6-ai ülésükön még zavartan reagáltak. Az egy hónappal később, augusztus 31-én tartott kibővített választmányi ülésén már felkészültebben foglalkoztak a KV határozatával és az új gazdasági programmal.⁸⁸ Mindenekelőtt a pártvezetés terén elkövetett hibák tekintetében Sebes Imre önkritikát gyakorolt. Ugyanakkor támadó, harcos agitációra szólított fel a tsz-ek megszilárdítása érdekében, hangsúlyozva, hogy soha azidáig ilyen gondoskodásban nem volt részük a mezőgazdaságban dolgozóknak. A szövetkezetek felbomlásának ellenszerét a tsz pártalapszervezetek megszilárdításában – akár soron kívüli párttagfelvételben – látta. Örömmel számolt be az életszínvonal növekedéséről és az ellátás javulásáról, melynek bizonyítékát abban látta, hogy a megyében megnövekedett az iparcikkek és élelmiszerek fogyasztása.

⁸⁵ FML XXXV. 1. MDP PB 1953. január 5.

⁸⁶ FML XXXV. 1. MDP PB 1953. március 30.

⁸⁷ BIHARI 2005, 149.

⁸⁸ A KV június 27–28-i határozata: *A Központi Vezetőség határozata a párt politikai irányvonalában és gyakorlati munkájában elkövetett hibákról, s az ezek kijavításával kapcsolatos feladatokról.* IZSÁK 1998, 188–206.

A bekövetkezett politikai változások alapvető hatást gyakoroltak az MDP országos és helyi vezetőségére is. A KV-határozat az egypártrendszer tényét ugyan nem kérdőjelezte meg, de megállapította, hogy a párt politikai irányvonalában komoly hibákat vétett, melynek egyik fő okaként a kollektív vezetés hiányát jelölték meg. Kijelentették, hogy az egyyszemélyi vezetés személyi kultusszal párosult és a vezetés klikkszerű volt. A pártvezetés elszakadt a tömegektől, nem figyelt fel a jogos és igazságos bírálatokra, panaszokra. Kijelentették, hogy a párt súlyos lemaradásban van ideológiai és elméleti téren is. A KV a megoldást a kollektív vezetés létrehozásában, az egyyszemélyi vezetés és a személyi kultusz felszámolásában látta. Szervezeti változtatásokat is előrevetített. A PB alárendeltségében létrehozták a Központi Vezetőség Titkárságát, amely feladataul szabták a vezető szervek határozatainak végrehajtását és annak ellenőrzését. Megszüntették a főtitkári funkciót, ezt követően a neve: első titkár. Rendelkeztek a vezető szerveken belüli egyenlőségről is. A pártmunka mindennapos, szerves részévé óhajtották tenni a bírálatot és az önbírálatot. Fel akarták számolni az ideológiai és politikai téren jelentkező elmaradást. Ugyancsak reformokat óhajtottak a káderpolitika terén is.

A Fejér megyei pártbizottság július 6-i ülésén, tekintve, hogy Nagy Imre a kormányprogramban túlnyomórészt gazdasági, társadalmi témaköröket tárgyalt és ismertetett, Sebes főleg az ezzel kapcsolatos kérdéseket érintette beszédében. Röviden foglalkozott csak az országos politikában bekövetkezett személyi változásokkal, elsősorban Rákosi és Farkas személyét illetően, illetve a bírálat és önbírálat alkalmazásának fontosságát hangsúlyozva. Talán abban a pillanatban még ő sem sejtette, hogy ez utóbbit saját magán is hamarosan gyakorolnia kell.

1953. augusztus 31-én a kibővített pártválasztmányi ülés tagjai előtt az elvárásoknak megfelelően a megyei titkár önkritikát gyakorolt, melyből alapos – megkockáztatható, hogy reális – képet kaphatunk a megyei pártbizottság és az alsóbb szervek addigi működését illetően. Sebes a központi irányelvek szerint minden baj forrását a kollektív vezetés hiányában látta. Megállapította, hogy a megyei pártbizottság elszakadt a választmánytól, és helytelenül a pártbizottságot tették a megye legfőbb szervévé. Magára vállalta a felelősséget azért, hogy a választmány nem töltötte be funkcióját⁸⁹ és nem működött a pártbizottság ellenőrző szerveként. A helyzet – mint mondta – az alsóbb pártválasztmányok esetében még kaotikusabb volt. Szerepük természetesen ezeknek is csak formalításokra korlátozódott, sőt egyes esetekben (pl. Sztálinvárosban a Mélyépítő Vállalatnál) a pártbizottság mellett meg sem választották őket. Sebes kifejtette, hogy minden szinten szükség van a választmányi tagok jogainak visszaállítására, ezzel is segítve a vezetés és a tömegek közti kapcsolat elmélyítését.

A megyebizottság vezetésében mutatkozó hibáknak tudta be, hogy az alsóbb pártszervekben is hasonló hiányosságok mutatkoztak, és nem egy helyen a vezetés csupán néhány emberre korlátozódott. Külön kiemelte Földes Lászlót, a sztálinvárosi pártbizottság titkárát,⁹⁰ aki „*körül klikk alakult ki*” és aki „*a pártbizottság néhány tagját vonta csak be több esetben fontos kérdések eldöntésébe*”. Földest hibásnak látta abban is, hogy nem akarta

⁸⁹ A választmányt össze sem hívták, vagy ha igen, csak azért, hogy a szervezeti szabályzatban foglaltaknak formálisan eleget tegyenek.

⁹⁰ A sors fintora, hogy miután 1956. október végén Sebes elhagyta a megyét a pártközpontban, Földes Lászlónál jelentkezett, hogy felajánlja szolgálatait. HEGEDŰS 1970, 211.

elfogadni a bírálatot, sőt azt állította magáról „*hogy neki, mint régi tapasztalt pártmunkásnak nincs szüksége bírálatra*”.⁹¹ Sebes hasonló kritikával illette a leváltott Sárbogárdi járási titkárt is, neki tudta be, hogy a „*pártbizottságon belül komoly erkölcsi zuhlás volt*”.

A pártapparátus munkatársai sem maradtak bírálat nélkül. Sebes szerint az apparátus tagjai és az osztályvezetők gyakran utasították – nem egyszer gorombán – az alsóbb fokú választott pártszerveket, amire egyébként – elméletben legalábbis – nem lett volna joguk. Itt az agitációs és propagandaosztályt és Szücs osztályvezetőt emelte ki, akik gyakran a járási pártbizottságokat utasították.

Sebes nem csak Földes esetében hiányolta a bírálatot és az önbírálatot, saját magát tartotta felelősnek azért, hogy a megyebizottságon belül nem fejlődött ki az önbírálat szelleme, az alulról jövő bírálatot és „*a párttagok jogos kritikáját siránkozásnak bélyegezte*”. Elismerte – ha csak szűk körben is –, hogy a pártdemokrácia mint olyan nem létezik, és a megyebizottság rendszeresen kinevezés útján állította be a funkcionáriusokat.

A Politikai Bizottság augusztusban irányelveket határozott meg, amelyek alapján az alsóbb pártszerveknek a KV határozatát meg kellett tárgyalniuk.⁹² Ebben megállapították, hogy a pártszervek gyakran kisajátították az állami szervek funkcióit is és korlátozták azok önállóságát. A megyében számos helyen a párttitkár és a tanácselnök ugyanaz a személy volt (pl. Lajoskomárom, Káloz). Ezt a jelenséget – most már legalábbis – Sebes is károsnak találta, mint ahogy megszüntetendőnek tartotta a párt és tanács szervek „összefonódását” is.

Beszámolója végén Sebes Imre kifejezte azon óhaját, hogy a megye minden kommunista álljon „*egy emberként kipróbált Központi Vezetőségünk mögé a határozat végrehajtásáért vívott harcban*”.

Az ülésen végül határozatot hoztak a fent említett hibák kijavításán túl az ideológiai munka gyengeségének kiküszöbölésére, a káderekkel való foglalkozás hibáinak megszüntetésére. Megállapították, hogy a gazdasági intézkedéseket a „*megye dolgozói nagy örömmel, lelkesedéssel fogadták*”. Utasították a pártbizottságot, hogy a KV határozatát széles körben ismertessék, a még mutatkozó bizonytalanságot szüntessék meg, és zúzzanak szét minden ellenséges kísérletet. Ugyancsak felszólították az összes pártszervezetet és párttagot, hogy a KV-határozat megvitatására készüljenek fel, illetve „*bátor bírálatot és önbírálatot tárják fel helyileg is a pártvezetés hibáit és hiányosságait*”.⁹³

A Nagy Imre által elindított változások, korrekciós lépések társadalmi fogadtatása egyértelműen pozitív volt nem csak országosan, hanem megyei szinten is. A bejelentett és részben végre is hajtott „reformlépések”⁹⁴ bizakodással töltötték el az ország egész lakosságát. Ám a miniszterelnök nem volt könnyű helyzetben az alatt a húsz hónap alatt, melyet a kormány élén töltött a restaurációt kívánó erők folyamatosan támadták, intézkedéseit meg-

⁹¹ Földes bírálatát nem érthette váratlanul a választmányt, hiszen július 22-én, a *Szabad Népb*ben háromhasábos írás jelent meg, amely előbb a város és a vasúti építésének jelentőségét hangsúlyozta, majd élesen bírálta a sztalinvárosi pártbizottságot és annak vezetőjét is. FÖLDES 1984, 207–208.

⁹² Az irányelveket a PB augusztus 5-i ülésén fogadták el. A határozat elérhető (2010. augusztus 17.): Irányelvek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1953. júniusi kibővített ülése határozatainak megtárgyalására és megvalósítására. Nyomatott határozat. (1953. augusztus 8.) http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=5010213&MT=1

⁹³ XXXV. 1 MDP Választmány. 1953. augusztus 23.

⁹⁴ Ezek a lépések persze csak az adott körülmények és az ország akkori állapotának figyelembevételével nevezhetők reformintézkedésnek.

kérdőjelezték, illetve akadályozták. A viszonylag rövid ideig regnáló Nagy Imrének nem volt lehetősége, hogy személyéhez és politikájához lojális személyekkel vegye körül magát és ilyen embereket juttasson a fontosabb pozíciókba. Nem történt változás a Fejér megyei pártbizottság élén sem, az a Sebes Imre maradt a megyei első titkár, aki korábban Rákosi és az MDP vezető szerveinek minden döntését, utasítását elvtelenül végrehajtotta. Bár Sebes 1953-ban jó politikai alkalmazkodó képességről téve tanúbizonyságot önkritikát gyakorolt és látszólag elismerte múltbéli hibáit, a felelőséget már ekkor is igyekezett megosztani, és részben Földes Lászlót, részben Halmi Ferencet és Szücs Imrét hibáztatta a megyében kialakult állapotokért. Tudva azt, hogy Sebes majd csak 1956. október végén menekül el a megyéből és addig is betöltötte megyei titkári pozícióját, egyértelmű, hogy nem csak a Nagy Imrei fordulat idején, de a miniszterelnök bukása után is hamar alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez. Miután szovjet nyomásra 1955 áprilisában Nagy Imrét leváltották, ismét a Rákosi-csoport ragadta magához a hatalmat, megkezdődött a politikai és gazdasági visszarendeződés.

Az MDP iratanyagának további sorsa

Sajnálatos módon a Fejér megyei pártbizottság iratanyaga az 1954 és 1956 közötti időszakból szinte alig maradt fent. Hiányoznak a vezetőtestületek jegyzőkönyvei és az apparátus anyaga is, így ennek a korszaknak az alaposabb feldolgozása forráshiány miatt rendkívül nehézkes, sőt bizonyos elemeit tekintve lehetetlen is. Ugyanakkor talán nem hiábavaló röviden ismertetni az MDP iratanyagának további sorsát, amely további magyarázatokkal szolgálhat a kutatás nehézségeire.

A Fejér megyei MDP iratanyaga – más megyei szervekhez hasonlóan – erősen megsejtezett, alaposan átválogatott és több alkalommal átrendezett, s mint ilyen, nagyon hiányos. A megyei és alsóbb szervek már maguk is folytattak irattározást és selejtezést, melynek során a nem továbbörzendőnek ítélt dokumentumokat kisejtezték. Az igazi károsodást azonban nem ekkor, hanem a későbbiek során szenvedte el az irategyüttes.

A Fejér megyei pártbizottság a pártegyesüléstől (1948. május 22–23.) egészen 1956. október 28–29-ig folyamatosan működött (a járási bizottságok 1948. május 9-től 1956. október 25-ig), ám sajnálatosan ebből a késői korszakból egyáltalán nem maradt fenn iratanyag. A forradalom időszakában a dokumentumok egy része megsemmisült, elveszett, a maradék pedig összekeveredett. Felborult az 1950-es évek elején kialakított eredeti irattári rend, a már irattározott dokumentumok sorrendje is megváltozott.

A Fejér megyei bizottság iratanyagát 1957 során⁹⁵ az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének Archívumába⁹⁶ szállították, hasonlóan más megyék MKP- és MDP-irataihoz. Az intézetben az iratokat nem rendezték, csupán 1957-ben formai jegyek alapján csoportosították őket, ami azonban egyáltalán nem segítette elő az iratanyag kutathatóságát,⁹⁷ rendezhetőségét.

⁹⁵ A pontos dátum nem ismert.

⁹⁶ Az MDP Politikai Bizottsága 1948. október 7-i határozatában intézkedett a Magyar Munkásmozgalmi Intézet létrehozásáról, amelyből később (1957-ben) alakult ki a Párttörténeti Intézet.

⁹⁷ Ettől függetlenül az iratanyagban – az őrjegyek alapján legalábbis – kutatást végeztek.

A Központi Bizottság Titkárságának 1958-as határozata után megkezdődött a megyei pártarchívumok létrehozásának előkészítése,⁹⁸ majd a Titkárság 1961. május 23-án hozott határozata alapján⁹⁹ került sor a megyei archívumok felállítására.¹⁰⁰ Fejér megyében 1962-ben jött létre a pártbizottság irányítása alatt álló megyei archívum, amely a munkát szeptemberben kezdte meg. A központi pártarchívumból 1963 júniusában kerültek vissza a megyébe – 660 dossziéban – az MDP, az SZDP és az MKP ekkor még mindig csak formai jegyek alapján csoportosított dokumentumai. Az MDP elődpártjainak 1969-ben történt leválasztása során 36 dossziét különítettek el, melyek az SZDP és az MKP iratait tartalmazták. A rendezés megkezdése előtt a 624 dosszié összesen 37,5 iratfolyóméter terjedelmű iratanyagot tartalmazott, amelyhez már hozzászámolódott az MSZMP irattárából 1971-ben előkerült, 2,5 ifm terjedelmű MDP-anyag is.

A rendezésre a pártarchívumokban használt speciális levéltári módszerek alapján került sor.¹⁰¹ Eszerint az iratanyagot tíz fondra osztották (a kilences fonddal kezdődött a számozás, amelyet a megyei bizottság kapott),¹⁰² a fondokon belül fondcsoportokat alakítottak ki, majd tematikus alapon létrehozták a legkisebb levéltári egységet, az őrzési egységet. Egy őrzési egység terjedelme általában nem haladta meg a 250–300 lapot. Az őrzési egységen belül a dokumentumokat időrendi sorrendbe rakták le.

Az MDP-dokumentumok rendezése 1973-ban kezdődött meg, és egészen a hetvenes évek második feléig tartott. A Fejér megyei bizottság anyagát két fondcsoportra osztották: 1. a megyei választott vezető szervek iratai, 2. a megyei apparátus iratai. Ezen belül az apparátus iratanyagát elemeire (osztály szerint) bontották.

A járási és városi bizottságok anyagát négy fondcsoportra tagolták: 1. választott párt-szervek iratai, 2. apparátus iratai, 3. közbeeső pártbizottságok és alapszervezetek iratai, 4. járási pártbizottsághoz tartozó egységes vezetőségek és alapszervezetek iratai.

A fondok és fondcsoportok létrehozása után alakították ki az őrzési egységeket, majd felállították azok sorrendjét. Ezután jelzeteltek, és őrzési egység leltárakat, valamint a vezetőtestületi ülésekhez napirendi jegyzéket készítettek a kutatás elősegítésére. Az őrzési egységekben azokat a dokumentumokat, amelyeket valamilyen okból nem kutathatóknak minősítettek, külön dossziéban, titkos jelzéssel ellátva helyezték el. A rendezés folyamán selejtezést is folytattak, az „értéktelen” iratokat és a duplumokat különválasztották és kiselejtezték (a duplumokból, ha erre lehetőség és szükség volt minőségi cserét is végrehajtottak). A folyamatról elvileg készültek ugyan selejtezési jegyzőkönyvek, ám ma már azok nem fellelhetők.

⁹⁸ DÉGI 1986, 3–8.

⁹⁹ SZÜCS 1987, 261–273. A határozat elérhető (2010. szeptember 3.): Javaslat a pártiratok selejtezésnek rendjére, a budapesti és megyei pártarchívumok felállítására.
http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=30491&MT=1

¹⁰⁰ BAKÓ 1971, 5–10.; BAKÓ 1980, 16–24.

¹⁰¹ Az archívumokban használt módszerek, terminológiák a szovjet példákra alapulnak, és ezért alapjaiban térnek el a magyarországi levéltárakban használtaktól. SZÜCS 1987, 263.

¹⁰² 9. fond MDP Fejér megyei bizottsága, 10. fond MDP járási bizottsága, Adony, 11. fond MDP járási bizottsága, Bicske, 12. fond MDP járási bizottsága, Enying, 13. fond MDP járási bizottsága, Mór, 14. fond MDP járási bizottsága, Sárbogárd, 15. fond MDP járási bizottsága, Székesfehérvár, 16. fond MDP városi bizottsága, Székesfehérvár, 17. fond MDP városi bizottsága, Sztálinváros, 18. fond MDP Sztálin Vasmű bizottsága, Sztálinváros.

Az 1989-ben kezdődött politikai változások eredményeként a MSZMP megszűnt, sorában osztoztak a megyei pártarchívumok is. Ennek következtében a Fe-jér megyei iratanyag Budapestre, a Párttörténeti Intézetbe került.¹⁰³ Ekkor a szakszerűtlen szállítás és tárolás következtében a pártarchívum iratanyaga jelentős károsodást szenvedett. Szerencsére ez nem érintette az MDP dokumentumait, azok nem keveredtek össze.¹⁰⁴ Az 1991. évi LXXXIII. törvény értelmében a volt MSZMP archívumaiban addig elkülönítve tárolt és kezelt dokumentumok tulajdonjoga az államot illeti meg, így 1992-ben a korábban Budapestre szállított iratanyag visszakerült Székesfehérvárra és a Fejér Megyei Levéltárban nyert elhelyezést. Ezzel azonban a párt dokumentumok kálváriája még korántsem ért véget. 2003-ban a Fejér Megyei Levéltár Szent István téri épülete életveszélyessé vált, így az ott raktározott iratanyag egy részét (köztük a pártiratokat is) ideiglenesen külső raktárba kellett szállítani. Csak ezek után kezdődhetett meg az MSZMP volt archívumának és azon belül az MSZMP-dokumentumok rendezése és a segédletek készítése.

FORRÁSOK

Fejér Megyei Levéltár (FML)

XXIII. 2. a)

Fejér Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyvei.

XXXV. 1.

MDP Fejér Megyei Bizottságának iratai.

XXXV. 1. MDP PB

MDP Fejér Megyei Bizottságának iratai. Pártbizottsági jegyzőkönyvek.

XXXV. 1. MDP Titk.

MDP Fejér Megyei Bizottságának iratai. Titkársági jegyzőkönyvek.

XXXV. 1. MDP Választmány.

MDP Fejér Megyei Bizottságának iratai. Választmányi ülések jegyzőkönyvei.

Kézirattár 859.

Bánki János visszaemlékezése.

MDP II. 1951: *A Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusának jegyzőkönyve 1951. február 24–március 2.* Budapest.

MDP III. 1954: *A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve.* Budapest.

¹⁰³ Ennek a folyamatnak sem a pontos dátuma, sem a lefolyása ma még nem ismert.

¹⁰⁴ Főleg az MSZMP-iratanyag sínylette meg a szállítást és az azt megelőző, gyors ütemű begyűjtést.

BIBLIOGRÁFIA

- APOR 2008
APOR Péter: A mindennapi élet öröme. In: *Mindennapok Rákosi és Kádár korában*. Szerk. HORVÁTH Sándor. Budapest, 2008, 13–50.
- BAKÓ 1971
BAKÓ Ágnes: Az MSZMP budapesti és megyei archívumainak létrejöttéről, jelenlegi helyzetéről, feladatairól. In: *Tájékoztató a Magyar Szocialista Munkáspárt archívumai számára*. 1971
- BAKÓ 1980
BAKÓ Ágnes: A helyi pártarchívumok működése Magyarországon. In: *Tájékoztató a Magyar Szocialista Munkáspárt archívumai számára*. 1980
- BIHARI 2005
BIHARI Mihály: *Magyar politikai viszonyok 1944–2004. Politikai és hatalmi viszonyok*. Budapest, 2005
- BIHARI–POKOL 2004
BIHARI Mihály–POKOL Béla: *Politológia*. Budapest, 2004
- BÖDŐ–CZETZ 2009
BÖDŐ István–CZETZ Balázs: „Ígéretekből nem lesz demokrácia!” *Dokumentumok Fejér megye történetének tanulmányozásához 1945–1948*. Székesfehérvár, 2009
- CZETZ 2005
CZETZ Balázs: The Organization History of the Hungarian Workers’ Party in Fejér County from the Establishment to the Second Congress. In: *5th International Conference of PhD Students. University of Miskolc, Hungary 14–20 August 2005*. Published by University of Miskolc Innovation and Technology Transfer Centre.
- DANI 1973
DANI Lukács: A párt- és tömegszervezetek munkájának főbb vonásai a Dunai Vasmű építésén. In: *Fejér megyei történeti évkönyv 6*. Székesfehérvár, 1973
- DANI 1974
DANI Lukács: A párt- és tömegszervezetek munkájának főbb vonásai a Dunai Vasmű építésén. In: *Fejér megyei történeti évkönyv 8*. Székesfehérvár, 1974
- DANI 1975
DANI Lukács: A párt- és tömegszervezetek munkájának főbb vonásai a Dunai Vasmű építésén. In: *Fejér megyei történeti évkönyv 9*. Székesfehérvár, 1975
- DÉGI 1986
DÉGI István: A Magyar Szocialista Munkáspárt fővárosi és megyei archívumainak munkájáról. *Levéltári Szemle* 1986. 1. szám.
- FARKAS 2006
FARKAS Gyöngyi: Ügynökjelentések, kihallgatási jegyzőkönyvek, kérvények. A társadalomtörténet-írás lehetséges forrásai. *Aetas, Történettudományi folyóirat* 4., 2006
- FÖLDES 1984
FÖLDES László: *A második vonalban*. Budapest, 1984

HEGEDÜS 1970

HEGEDÜS Sándor: Sebes Imre. *Párttörténeti közlemények*. XVI. évf. 3. szám.

IZSÁK 1998

IZSÁK Lajos (főszerk.): *A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956*. Budapest, 1998

OZSVÁRT 1976

OZSVÁRT Lőrinc: A Magyar Dolgozók Pártja szervezet-története Nógrád megyében. In: *Tájékoztató a Magyar Szocialista Munkáspárt archívumai számára*. 1976. 6.

RÁKOSI 1964

RÁKOSI Sándor: *Az MKP és az MDP szervezeti felépítése 1944–1956*. Budapest, 1964

SZÜCS 1987

SZÜCS László: A központi pártarchívumokról és a magyarországi pártlevéltárügyről. *Levéltári közlemények* 1987, 1–2. szám, 58. évf.

VIDA 1985

VIDA Sándor (szerk.): *Pártkongresszusok és pártkonferenciák 1918–1980*. Budapest, 1985